

UDC 336.57

JEL Classification: H1, H4, H5, H6, H7, I18, I3

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038>

Олександр ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та економічної теорії,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: dlugopolsky77@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2040-8762

Андрій КОЗАР,

магістр, ОНП «Аналітична економіка»,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: andrsikozar@gmail.com

**АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ ВИТРАТ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ:
ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Длугопольський О., Козар А. Аналіз бюджетних витрат на соціальний захист населення: виклики пандемії COVID-19. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 38–64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038>

Dluhopolskyi, O., Kozar, A. (2022). Analiz biudzhethnykh vytrat na sotsialnyi zahist naselennya: vyklyky pandemii COVID-19 [Analysis of budget spending on social protection: challenges of the COVID-19 pandemic]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 38–64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038>

Анотація

Вступ. Непослідовність публічної політики соціально-економічного розвитку України впродовж останніх років в поєднанні з новітніми кризовими явищами (епідемія коронавірусу, російська агресія проти України) посилюють негативні тенденції у різних сферах суспільного життя. Консервація низького рівня життя населення, значні масштаби прихованого безробіття, поглиблення демографічної кризи, соціальна незахищеність основної маси громадян стали реальними загрозами національній безпеці країни у різних площинах: соціально-економічній, політичній та екологічній. Зв'язок цих деструктивних процесів з непродуманістю, непослідовністю й половинчастістю суспільно-політичних та економічних реформ в Україні став очевидним явищем, що спричиняло зниження рівня довіри вітчизняного суспільства до влади. У зв'язку з цим значна частина населення втратила віру в

те, що в Україні загалом можна побудувати цивілізовану, соціально відповідальну державу, яка може забезпечити гідний рівень життя для своїх громадян. Внаслідок цього відбулася трудова міграція та масова еміграція найбільш активної частини суспільства. Окреслені проблеми ще більше поглибились після повномасштабної війни РФ проти України у 2022 р., що призвело до катастрофічного зниження рівня життя значної частини населення, безпрецедентних масштабів переміщення людей, руйнації житлового фонду, інфраструктури та інших явищ, з якими держава не зіштовхувалась впродовж усього періоду незалежності. З огляду на ці проблеми насамперед необхідно кардинально переглянути підходи і принципи регулювання соціальної сфери та вибору інструментарію вирішення проблем соціальної політики.

Мета. Розкрити теоретичні засади і здійснити аналіз бюджетних витрат на соціальний захист населення.

Методи. Проведене дослідження базується на діалектичному й системному підходах до пізнання економічних явищ і процесів. Використано наукові методи дослідження: узагальнення, систематизація, групування – для розкриття теоретичних засад соціальної політики, джерел, форм і напрямів бюджетних витрат на її реалізацію; методи економічного аналізу, порівняння, індукції та дедукції – для оцінювання практики здійснення бюджетних витрат на соціальний захист; аналізу й синтезу, порівняння – у процесі розробки напрямів удосконалення бюджетних витрат на соціальний захист в контексті підвищення їхньої ефективності.

Результати. Одна з характерних ознак соціального захисту населення в Україні – це надмірно «роздута» система соціальних трансфертів за рахунок бюджетних коштів. Незважаючи на значні обсяги фінансування, розпорошення ресурсів між великою кількістю бюджетних програм із низькою адресністю виплат призводить до марнотратства. Отже, важливим питанням видатків бюджету на соціальну політику є вибір дієвого інструментарію їх здійснення з метою забезпечення ефективного використання коштів.

Динаміка видатків бюджетів усіх рівнів на соціальний захист населення за останні роки характеризується сталим зростанням. У 2021 р. на ці потреби було виділено 367,35 млрд грн бюджетних коштів, що на 20,63 млрд грн більше за показник 2020 р. Загалом за 2018–2021 рр. обсяги бюджетного фінансування програм соціального захисту зросли в 1,2 разу. У результаті оцінювання структури бюджетних видатків на соціальний захист населення відповідно до підрозділів функціональної класифікації виявлено, що вони суттєво змінилися протягом 2020–2021 рр. внаслідок зміни підходів до фінансування соціальних програм. Суттєво зменшилось фінансування щодо видатків на соціальний захист на випадок непрацездатності (у 4,6 разу), соціальний захист сімей, дітей та молоді (у 20,0 разів), проте видатки на соціальний захист інших категорій населення збільшилися у 7,3 разу. Це зумовлено тим, що бюджетні програми соціального захисту було переведено із фінансування з місцевих бюджетів на пряме фінансування з державного бюджету.

В Україні переважна більшість соціальних трансфертів призначається за категоріальним підходом через відсутність дієвих методів адресації та перевірки реального рівня нужденності. Через це контингент реципієнтів соціальних виплат

надміру широкий, що в умовах обмеженості бюджетного ресурсу змушує уряд мінімізувати обсяги соціальних виплат. У нашій країні надалі домінує політика соціального популізму, коли держава намагається охопити заходами соціального захисту максимально можливий контингент населення, обмеживши обсяг самих трансфертів. Відтак, дієвість таких соціальних програм сумнівна.

Перспективи. В рамках пом'якшення негативних наслідків коронакризи за рахунок коштів бюджету в Україні запроваджено такі новації соціального захисту населення: спрощення умов участі у програмі житлових субсидій; лібералізація умов отримання виплат безробітним; посилення соціального захисту сімей з дітьми; додатковий соціальний захист пенсіонерів; посилення соціального захисту осіб, які надають соціальні послуги. Проте обсяги фінансування бюджетних програм соціального захисту населення, безпосередньо спричинених заходами протидії епідемії коронавірусу, виявились незначними і мали слабкий вплив на загальні обсяги видатків бюджету на соціальний захист населення.

Ключові слова: соціальний захист, бюджетні витрати, бюджет, пандемія COVID-19.

Формули: 0, **рис.:** 2, **таб.:** 7, **бібл.:** 37.

JEL Classification: H1, H4, H5, H6, H7, I18, I3

Oleksandr DLUHOPOLSKYI,

D. Sc. (Economics), Professor,

Professor of the Economics Department,

West Ukrainian National University

11 Lvivska street, Ternopil, 46009, Ukraine,

e-mail: dlugopolsky77@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2040-8762

Andrii KOZAR,

Master, Education and Science Program «Analytical Economy»,

West Ukrainian National University

11 Lvivska street, Ternopil, 46009, Ukraine,

e-mail: andrsikozar@gmail.com

ANALYSIS OF BUDGET SPENDING ON SOCIAL PROTECTION: CHALLENGES OF THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract

Introduction. *The inconsistency of the public policy of socio-economic development of Ukraine in recent years, in combination with the latest crisis phenomena, such as the coronavirus epidemic, Russian aggression against Ukraine, have intensified negative trends in various spheres of public life. The preservation of the low standard of living of the population, the significant scale of hidden unemployment, the deepening of the demographic crisis, the social insecurity of the main mass of citizens have become real threats to the national security of the country in various spheres: socio-economic, political, and ecological. The connection of these destructive processes with the lack of thought,*

---

inconsistency and half-heartedness of socio-political and economic reforms in Ukraine became an obvious phenomenon, which caused a decrease in the level of trust of the domestic society in the authorities. This caused a significant part of the population to lose faith in the fact that it is generally possible to build a civilized, socially responsible state in Ukraine, which will be able to provide a decent standard of living for its citizens. The consequence of this was labor migration and mass emigration of the most active part of society. The outlined problems deepened even more with the beginning of the full-scale war of the Russian Federation against Ukraine in 2022, which led to a catastrophic drop in the standard of living of a large part of the population, unprecedented scale of displacement of people, destruction of the housing stock, infrastructure and other phenomena that the state did not face during the entire period independence. These problems bring to the fore the need for a radical revision of the approaches and principles of regulation of the social sphere and the selection of tools for solving social policy problems.

Purpose. *To reveal the theoretical foundations and carry out an analysis of budget expenditures for social protection.*

Methods. *The conducted research is based on a dialectical and systemic approach to the knowledge of economic phenomena and processes. Numerous scientific methods of research were used: generalization, systematization, grouping – when revealing the theoretical foundations of social policy, sources, forms and directions of budget expenditures for its implementation; methods of economic analysis, comparison, induction and deduction – when assessing the practice of budget expenditures for social policy and their effectiveness; analysis and synthesis, comparison – when developing directions for improving budget expenditures for social policy in the context of increasing their efficiency.*

Results. *One of the characteristic features of social protection of the population in Ukraine is an excessively “inflated” system of social transfers at the expense of budget funds. Despite significant amounts of funding, the dispersion of resources among many budget programs with low targeting of payments leads to waste. Therefore, an important issue of budget expenditures for social policy is the choice of effective tools for their implementation to ensure the effective use of funds.*

The dynamics of budget expenditures of all levels for social protection of the population in recent years is characterized by steady growth. In 2021, UAH 367.35 billion of budget funds were allocated for these needs, which is UAH 20.63 billion more than in 2020. In general, for 2018-2021, the amount of budget financing of social protection programs increased 1.2 times. The assessment of the structure of budget expenditures for social protection of the population according to the units of functional classification shows their significant change in 2020-2021, which is a consequence of the change in approaches to the financing of a number of social programs. A significant decrease in funding took place with regard to expenditures on social protection in case of incapacity for work (by 4.6 times), social protection of families, children and youth (by 20.0 times), while expenditures on social protection of other categories of the population increased by 7.3 times. Such significant changes in the structure of expenditures on social protection of the population were provoked by the fact that a number of budgetary social protection programs were transferred from financing from local budgets to direct financing from the state budget.

In Ukraine, the vast majority of social transfers are assigned according to a categorical approach due to the lack of effective methods of addressing and checking the real level of need. Because of this, the contingent of recipients of social benefits is too wide, which, in the conditions of limited budgetary resources, forces the government to minimize the amount of social benefits. In our country, the policy of social populism continues to dominate, when the state tries to cover the largest possible contingent of the population with social protection measures, while limiting the size of the transfers themselves. Therefore, the effectiveness of such social programs is doubtful.

Discussion. *As part of mitigating the negative consequences of the corona crisis at the expense of budget funds, the following social protection innovations have been introduced in Ukraine: simplification of the conditions for participation in the housing subsidy program; liberalization of conditions for receiving unemployment benefits; strengthening of social protection of families with children; additional social protection of pensioners; strengthening of social protection of persons who provide social services. However, the amount of funding of budget programs for social protection of the population, directly caused by measures to combat the coronavirus epidemic, turned out to be insignificant and had a weak impact on the total amount of budget expenditures for social protection of the population.*

Keywords: *social protection, public spending, budget, COVID-19 pandemic.*

Formulas: 0, **fig.:** 2, **tabl.:** 7, **bibl.:** 37.

JEL Classification: H1, H4, H5, H6, H7, I18, I3.

Постановка проблеми. Належне фінансування соціальної політики – це одне з важливих завдань Уряду і пріоритетний напрямок наукових досліджень. У зв'язку з утвердженням концепції інклюзивного розвитку, імплементацією принципів антропоцентризму в різних сферах суспільного життя актуальності набувають питання пошуку нових підходів та інструментарію фінансування суспільних благ, подолання майнової нерівності і вирішення інших соціальних проблем, що неможливо здійснити без залучення значного обсягу фінансових ресурсів.

Незважаючи на те, що фінансове забезпечення соціальної політики здійснюється за рахунок коштів різних економічних агентів, в Україні серед них безумовна першість належить державі. Ресурси, зосереджені у державному та місцевих бюджетах, – це не лише джерело формування доходів значної частини населення, зайнятого у бюджетній сфері, а й фінансове підґрунтя для реалізації бюджетних програм, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення і підтримку його доходів, фінансування найважливіших суспільних послуг, які визначають якість життя. Втім, через суспільно-політичні та економічні проблеми, спричинені глобальною пандемією, тривалу й перманентну агресію РФ проти України, зростання обсягів бюджетних ресурсів, які держава спрямовує на соціальну політику, стає проблематичним, що й визначає актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість сучасних науковців визначають соціальну політику як сукупність певних дій або цілеспрямовану діяльність у соціальній сфері життя суспільства. На думку Р. Баркера [1, с. 74], соціальна політика – це діяльність, за допомогою якої суспільство втручається та регулює відносини між індивідами, групами, громадами, соціальними закладами. Дж. Стюарт пропонує

визначення соціальної політики як сфери державної діяльності, відповідальної за створення та надання соціального захисту, що охоплює соціальні послуги та виплати [2; 3]. Соціальна політика – це система заходів, які реалізуються у різних сферах життєдіяльності суспільства (виробничій, соціальній, політичній, духовній тощо), та регулюють відносини між суспільством, колективом, громадою, особою в кожній з цих сфер і зонах їх взаємодії [4].

Окремі науковці, формулюючи визначення соціальної політики, вказують на її безпековий аспект для окремих груп. Так, В. Гілко, Л. Кормич, Е. Гансова тлумачать соціальну політику як «діяльність держави, орієнтовану на соціальні низи – декласовані елементи, маргінальні групи тощо, для того, щоб відгородити забезпечені класи від їхніх домагань шляхом розвитку державної допомоги та суспільної добродійності» [5, с. 85].

У багатьох наукових працях наголошується на полісуб'єктності соціальної політики, яку реалізує не лише держава. А. Крупнік визначає соціальну політику як «комплекс заходів, що здійснюються державними інститутами та недержавними суб'єктами з метою виявлення, задоволення та узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад» [6, с. 9]. На думку О. Сергієнко, соціальна політика є «діяльністю державних і цивільних інститутів, суспільних груп і окремих осіб (суб'єктів соціальної політики), спрямована на реалізацію природних прав людини, що забезпечують її життєдіяльність і розвиток як соціальної істоти за невід'ємного дотримання її цивільних прав і бажань» [7; 8].

Підсумовуючи розглянуті наукові підходи, можна констатувати, що соціальна політика – це діяльність з управління соціальною сферою суспільства, забезпечення матеріальних, освітніх і духовно-культурних потреб його членів, регулювання процесів соціальної диференціації різних верств суспільства, зокрема у сфері доходів економічно активного населення і непрацездатних громадян, їх доступу до суспільних благ. Найважливішим інструментом соціальної політики в ринкових умовах все ще є соціальний захист населення, який об'єднує: 1) соціальне страхування громадян, що працюють, та членів їхніх сімей за реалізації класичних ризиків, які спричиняють непрацездатність (хвороба, безробіття, каліцтво тощо); 2) соціальне забезпечення (соціальні виплати малозабезпеченим, багатодітним, жертвам стихійного лиха, біженцям та мігрантам тощо); 3) заохочувальні та допоміжні заходи особам, що налаштовані на самостійне вирішення власних проблем щодо будівництва та придбання житла, здобуття додаткової освіти, відпочинку тощо.

Для реформування бюджетних видатків на соціальну політику необхідно насамперед визначити їхні теоретичні основи. Питання тлумачення сутності поняття видатків бюджету – це один із найбільш розроблених напрямів економічної науки. Залежно від контексту розкриття можна виокремити такі підходи до розуміння сутності цього поняття:

– інституціональний, відповідно до якого видатки бюджету розглядають як норми та напрями використання бюджетних коштів. У Бюджетному кодексі України зазначено, що видатки бюджету – це «кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом» [9];

– функціональний, який передбачає трактування видатків бюджету як інструмента, яким держава розпоряджається і використовує його для досягнення певних завдань [10; 11].

Об'ємно-структурні параметри видатків бюджету на соціальну політику визначаються під впливом багатьох чинників: рівня розвитку економіки, обсягу концентрації ресурсів у бюджетній системі, історичних традицій тощо. Вихідним положенням розбудови моделі бюджетного фінансування соціальної політики у нинішній Україні є ключовий принцип Загальної декларації прав людини ООН, а саме: що «кожна людина має право на такий життєвий рівень... необхідний для підтримки здоров'я і благополуччя її особисто і її сім'ї, і право на забезпечення у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, удівства, настання старості чи інших випадків втрати засобів до існування із незалежних від неї обставин» [12]. Відповідно, призначення видатків бюджету на реалізацію соціальної політики має полягати у створенні умов, коли кожен індивід відчуватиме можливість задовольнити свої первинні фізіологічні, а також духовно-культурні потреби на рівні, який відповідатиме ухваленим у такому суспільстві стандартам.

Однією з характерних ознак соціального захисту населення в Україні тривалий час вважали надмірно «роздуто» систему соціальних трансфертів за рахунок бюджетних коштів, що в різні роки охоплювала навіть до половини населення країни. Незважаючи на значні обсяги фінансування, розпорошення ресурсів між великою кількістю бюджетних програм із низькою адресністю виплат призводило до марнотратства, оскільки суттєвих результатів для вирішення проблеми подолання бідності чи підвищення рівня життя населення вони, на жаль, не забезпечували. Відповідно, важливим питанням видатків бюджету на соціальну політику є вибір дієвого інструментарію їх здійснення з метою забезпечення ефективного використання коштів.

Новітні виклики національній безпеці, пов'язані з епідемією коронавірусу [13; 14; 15] (а в сучасних умовах – із повномасштабною війною РФ проти України) актуалізують питання щодо запровадження нових форм соціальної підтримки населення, особливо військових та внутрішньо переміщених осіб. Однією із таких новацій вважають безумовний базовий дохід. Експерименти щодо введення цієї форми соціальних трансфертів за останні роки проведено у багатьох країнах Європи. Згідно з критичним аналізом наукових теорій щодо перспектив запровадження безумовного базового доходу, в Україні ще немає підстав для використання такої форми соціального захисту [16, с. 42]. Науковці вважають, що це пов'язано зі слабкістю економіки та державних інституцій і визначають, що внаслідок такого кроку, можливо, відбудеться «зростання безробіття, попиту на алкоголь і тютюн, втрату мотивації до продуктивної праці». В. Горин та В. Булавинець, розглядаючи перспективи заснування в Україні Національного фонду добробуту, вказують, що одним із напрямів використання коштів цієї структури є реалізація програми безумовного базового доходу [17, с. 113]. Вчені аргументують доречність використання цієї форми соціальної підтримки умовами «надзвичайних обставин непереборної сили, на кшталт епідемії COVID-19, аварій та стихійних лих техногенного чи природного походження, що катастрофічно впливають на добробут значної частини населення». Для того, щоб використання такої форми

соціальних трансфертів не культивувало утриманства, вони пропонують визначити розмір тимчасового безумовного базового доходу на рівні фізіологічного мінімуму, а саму допомогу надавати тільки на період дії форс-мажорних обставин (тривалості карантину, подолання наслідків аварій чи стихійних лих тощо). Актуальність запровадження цієї форми соціальних трансфертів зростає в період військових дій в Україні, коли внутрішньо переміщені громадяни, які залишили зону бойових дій, фактично втрачають засоби для існування. Протягом періоду адаптації на території евакуації держава може підтримувати таких громадян саме через виплату безумовного базового доходу.

Іншим вектором реформування бюджетних видатків на соціальну політику є диверсифікація методів фінансування та демократизація процесу надання суспільних послуг. На думку Б. Малиняка та М. Онуфрик [18], «соціальні послуги можуть забезпечити індивідуальний та адресний підхід до людини, а виплати та пільги надаються не згідно потреби, а відповідно до певного статусу». В Україні провідну роль у наданні соціальних послуг відіграють комунальні установи соціального обслуговування (територіальні центри, соціальні служби для дітей та молоді тощо). Альтернативою комунальним закладам надання соціальних послуг є механізм аутсорсингу із залученням недержавних структур, які відповідають профілю цієї діяльності. У наукових колах визнають, що така модель використання бюджетних коштів на надання соціальних послуг має певні переваги, а саме: «у можливості залучати додаткові ресурси недержавні структури є більш гнучкими у питанні підготовки фахівців та оплати праці, більш рішучими щодо запровадження соціальних інновацій та залучення волонтерів» [18, с. 90; 19; 20; 21; 22; 23; 24].

Однак за умов війни 2022 р. широке впровадження механізму залучення недержавних структур до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів ускладнюють такі чинники: 1) відсутність чіткого правового формулювання змісту соціальної послуги; 2) надмірно ускладнена процедура внесення надавача соціальних послуг до спеціального реєстру; 3) надмірність вимог до оцінювання якості наданих соціальних послуг; 4) дефіцит ресурсів за умов їх пріоритетного спрямування на потреби захисту України.

Мета статті полягає у розкритті теоретичних засад і практики здійснення бюджетних витрат на соціальний захист населення; виявленні проблемних аспектів використання бюджетних коштів на виконання бюджетних соціальних програм; розробці практичних пропозицій щодо вдосконалення бюджетних витрат на соціальну політику в контексті підвищення ефективності використання ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних напрямів соціальної політики сучасної держави з ринковою економікою вважають політику доходів. Вона об'єднує основні напрямки: 1) вплив на процес формування первинних грошових доходів населення на основі регулювання заробітної плати; 2) формування умов найму робочої сили, регулювання прав та обов'язків працівників і працедавців, встановлення нижньої та верхньої меж заробітної плати; 3) перерозподіл доходів завдяки диференційованому оподаткуванню різних груп та категорій одержувачів доходу, а також здійснення трансфертних платежів.

В економічному, а також соціальному й безпековому аспектах важливе значення має підтримка найбідніших верств населення через систему соціальних трансфертів; захист грошових доходів від інфляції, подолання її впливу на різні групи населення. Для вирішення цих проблем проводиться індексация, тобто збільшуються номінальні доходи залежно від темпу зростання цін.

Видатки зведеного бюджету на соціальний захист населення в Україні мають довгострокову тенденцію до зростання. Така динаміка зумовлена високим рівнем соціальних зобов'язань держави та підтримкою населенням політики державного патерналізму. Незважаючи на стійке нарощування обсягів бюджетних видатків на фінансування соціальної політики на усіх рівнях бюджетної системи, воно слабо кореспондується з індикаторами рівня життя населення і соціального неблагополуччя (ступенем майнового розшарування населення, часткою населення, що перебуває за межею бідності, деприваціями за індивідуальними та колективними благами). Актуальними проблемами вважають низьку дієвість соціальних трансфертів, надмірну поляризацію населення за рівнем доходів та ін.

Динаміка видатків бюджетів усіх рівнів на соціальний захист населення за останні роки характеризується сталим зростанням (табл. 1). У 2021 р. на ці потреби було виділено 367,35 млрд грн бюджетних коштів, що на 20,63 млрд грн більше за показник попереднього року. Загалом протягом 2018–2021 рр. обсяги бюджетного фінансування програм соціального захисту зросли в 1,2 разу. Якщо оцінити управлінську ефективність цих видатків, тобто рівень виконання запланованих показників, то виявиться, що впродовж окресленого періоду відбувалось щорічне недофінансування програм соціального захисту, яке не було критичне.

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист населення у 2018–2021 рр., за напрямками, млрд грн

Показник	2018		2019		2020		2021	
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт
Обсяг видатків бюджетів на соціальний захист населення, в т. ч.:	312,52	309,36	333,90	321,79	355,94	346,72	370,27	367,35
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	16,34	16,11	20,02	18,71	4,45	4,05	7,62	7,37
Соціальний захист пенсіонерів	158,23	157,94	191,52	191,23	212,71	212,33	212,30	211,95
Соціальний захист ветеранів війни та праці	10,45	10,23	10,15	9,88	2,31	2,24	2,39	2,33
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	42,56	41,88	50,15	44,09	2,46	2,18	3,08	2,90
Соціальний захист безробітних	0,17	0,15	0,21	0,19	7,10	6,74	1,90	1,89
Допомога у вирішенні житлового питання	70,47	69,23	45,20	41,89	39,63	39,41	51,61	51,37
Соціальний захист інших категорій населення	9,32	9,25	10,35	10,19	80,27	73,50	83,27	81,85
Інша діяльність у сфері соціального захисту	4,98	4,57	6,30	5,61	7,01	6,27	8,10	7,69

Джерело: розроблено на основі [25].

У результаті оцінювання структури бюджетних видатків на соціальний захист населення відповідно до підрозділів функціональної класифікації видатків виявлено, що вони суттєво змінилися у 2020–2021 рр. внаслідок застосування інших підходів до фінансування соціальних програм. Зокрема, суттєво зменшилось фінансування, мало видатків на соціальний захист на випадок непрацездатності (у 4,6 разу), соціальний захист сімей, дітей та молоді (у 20,0 разів), а видатки на соціальний захист інших категорій населення збільшено у 7,3 разу. Такі значні зміни структури видатків на соціальний захист населення спровоковані тим, що деякі бюджетні програми соціального захисту (виплата соціальних допомог малозабезпеченим, сім'ям з дітьми, самотнім матерям) було переведено із фінансування з місцевих бюджетів (для цього місцеві бюджети отримували цільові субвенції) на пряме фінансування з державного бюджету.

В Україні найбільшим за обсягом видатків напрямом бюджетного фінансування соціального захисту населення все ще є соціальний захист пенсіонерів. На ці потреби у 2021 р. було виділено майже 212,0 млрд грн, що відповідає показнику попереднього року. Однак порівняно з 2018 р. видатки за цим напрямком зросли на третину. Ці кошти спрямовуються на виконання бюджетної програми щодо забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до основного розміру пенсій, які призначені за особливими умовами, а також покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України (201,2 млрд грн), та також інші видатки, пов'язані із соціальним захистом пенсіонерів (табл. 2).

Таблиця 2

Видатки зведеного бюджету України на виконання окремих бюджетних програм у сфері соціального захисту населення у 2019–2021 рр., млрд грн

Показник	2019		2020		2021	
	план	факт	план	факт	план	факт
Обсяг видатків бюджетів на соціальний захист населення, в т. ч.:	333,90	321,79	355,94	346,72	370,27	367,35
Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг	-	-	58,99	58,82	62,05	61,01
Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	2,34	2,33	2,17	2,14	2,57	2,37
Виплата пільг і житлових субсидій громадянам у грошовій формі	25,29	23,27	36,41	36,36	47,26	47,21
Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання	3,01	2,99	3,02	3,01	3,05	3,04
Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду	182,27	182,27	202,28	202,28	201,16	201,16
Інші бюджетні програми	120,99	110,93	53,07	44,11	54,18	52,56

Джерело: розроблено на основі [25].

Ефективність бюджетного фінансування соціального захисту пенсіонерів можна оцінити через показники пенсійного забезпечення в Україні. Незважаючи на стійке

зростання фонду оплати праці в країні, вітчизняна пенсійна система неспроможна належним чином виконувати свої зобов'язання щодо забезпечення матеріального добробуту непрацевдатних. Мінімальна пенсія в Україні вдвічі нижча за реальний розмір прожиткового мінімуму для непрацевдатних осіб. Формально середній розмір пенсії в нашій державі вдвічі перевищує офіційний показник прожиткового мінімуму для непрацевдатних, проте такий висновок необ'єктивний, адже не враховує параметрів розподілу пенсійних виплат у розрізі реципієнтів. За оцінками фахівців, сьогодні понад 2/3 пенсіонерів отримують виплати на рівні нижче середнього розміру. За розрахунками В. Горина [26, с. 315], «на початку 2020 р. 80,0 тис. осіб, або 0,7% пенсіонерів отримували пенсії у розмірі до 1,5 тис. грн/місяць, або 91,6% від офіційного та близько 47% від рівня фактичного розміру прожиткового мінімуму для непрацевдатних; основна маса пенсіонерів отримує пенсії в діапазоні від 1,5 до 3,0 тис. грн/місяць, вище 3,0 тис. грн/місяць пенсійні виплати призначені 30,3% пенсіонерів». Нижче фактичного розміру прожиткового мінімуму у 2020 р. отримували пенсії майже 3/4 усього контингенту пенсіонерів в Україні (табл. 3).

Таблиця 3

Показники рівня зайнятості, робочої сили та безробіття у 2020 р. порівняно з 2019 р. за віком у регіонах світу

Розмір пенсії, грн/місяць	2016		2017		2018		2019		2020	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
до 1000 грн	531,8	4,3	–	–	–	–	–	–	–	–
до 1400 грн	10768,5	87,5	3751,5	31,4	894,2	7,6	83,5	0,7	–	–
1401-1500 грн			2410,0	20,2	1792,0	15,3	2097,6	18,3	80,0	0,7
1501-2000 грн			3243,6	27,1	3945,1	33,7	3788,1	33,0	3949,5	34,8
2001-3000 грн			1477,0	12,4	2630,8	22,5	2781,4	24,3	3872,8	34,2
3001-4000 грн	826,1	6,7	637,8	5,3	1162,6	9,9	1203,0	10,5	1407,3	12,4
4001-5000 грн			231,7	1,9	513,2	4,4	574,1	5,0	713,1	6,3
5001-10000 грн	186,0	1,5	185,6	1,6	655,0	5,6	802,9	7,0	1052,5	9,3
більше 10000 грн			19,1	0,2	118,4	1,0	139,7	1,2	259,5	2,3
ПМоф, грн	1074,0		1247,0		1373,0		1497,0		1638,0	
ПМфакт, грн	2093,0		2318,0		2637,0		2910,0		3208,0	
Розрахункова питома вага пенсіонерів, пенсія яких нижча ПМфакт, %										
	64,07		82,64		70,93		74,11		72,28	

Джерело: розроблено на основі [26].

Суперечлива динаміка видатків також характерна для іншого напрямку фінансування соціального захисту населення – допомоги щодо вирішення житлових питань. Якщо у 2018 р. на ці потреби було виділено 69,2 млрд грн, то в 2019 р. – всього 41,9 млрд грн, у 2020 р. – 39,4 млрд грн. За цим напрямком видатків відображається фінансування програми житлових субсидій для населення на оплату комунальних послуг. Різке зниження видатків на її виконання у 2019 р. обумовлене: 1) збільшенням номінальних

доходів населення через підвищення пенсій та зростання заробітної плати в економіці й, відповідно, втратою частиною населення права на отримання субсидій; 2) запровадженням жорстких умов призначення житлових субсидій та проведення верифікації реципієнтів. Проте, якщо оцінити динаміку бюджетних програм, за якими здійснюється фінансування житлових субсидій, то можна помітити зростання видатків на програму надання допомоги у грошовій формі. На її виконання у 2021 р. було виділено 47,2 млрд грн, що майже вдвічі більше, ніж у 2019 р. Причини цього полягають у проведенні часткової монетизації житлових субсидій для стимулювання реципієнтів до ощадливого використання субсидованих комунальних благ.

Оцінити ефективність бюджетних видатків на соціальний захист населення дуже складно. Недоречно очікувати, що пряме збільшення фінансування бюджетних програм соціального захисту населення приведе до пропорційних змін показників, які визначають рівень соціального неблагополуччя (рівня бідності, майнового розшарування, недоступність базових благ); зникнуть такі деструктивні соціальні явища, як соціальне сирітство, бездоглядність дітей, сімейне насильство. Вирішити ці соціальні проблеми за допомогою нарощування бюджетних видатків неможливо, оскільки вони потребують ґрунтовної роботи впродовж тривалого часу. У сфері соціальної політики чітко виявляється дія чинника часового лагу, коли ефект від реалізованих заходів можна простежити значно пізніше, ніж завершення самої дії. Проте оцінити ефективність використання бюджетних коштів на соціальні програми можна через відстеження дієвості соціальних трансфертів у питанні приведення доходу реципієнта до рівня прожиткового мінімуму, самооцінювання населенням рівня свого соціального життя тощо.

В Україні переважна більшість соціальних трансфертів призначається за категоріальним підходом через відсутність дієвих методів адресації та перевірки реального рівня нужденності. Відповідно, контингент реципієнтів соціальних виплат надміру широкий, що в умовах обмеженості бюджетного ресурсу змушує уряд мінімізувати обсяги соціальних виплат. На думку Т. Кізими, «розміри соціальних виплат вимушено залишаються низькими та не створюють відчутного впливу на доходи населення» [27, с. 220]. Водночас органи державної влади не наважуються порушувати питання щодо відмови від декларування фінансово незабезпечених соціальних програм, оскільки ризикують втратити політичну підтримку у високо поляризованому українському суспільстві. В Україні надалі домінує політика соціального популізму, коли держава намагається охопити заходами соціального захисту максимально можливий контингент населення, обмеживши обсяги самих трансфертів. Відтак, дієвість таких соціальних програм сумнівна. Наприклад, дотепер в Україні в рамках програм соціального захисту населення призначають такі соціальні виплати, які не відповідають навіть необ'єктивному офіційному показнику прожиткового мінімуму [28, с. 91–100]:

– цільова грошова допомога непрацездатним громадянам з мінімальними доходами, яку в Україні на початок 2021 р. отримували 319,5 тис. осіб, середній розмір виплати – 43,5 грн/місяць, або 2,4% від прожиткового мінімуму (прогнозовані видатки на надання – 166,8 млн грн. на рік);

– компенсація непрацюючим особам, які надають соціальні послуги. Виплату отримували 45,1 тис. осіб, середній розмір компенсації на початок 2021 р. – 292,1 грн/місяць, або 16,5% прожиткового мінімуму (орієнтовні видатки на надання – 158,1 млн грн на рік);

– щомісячна допомога при народженні дитини, яку в 2021 р. призначено для 317,1 тис. осіб, середній розмір виплати – 887,6 грн/місяць, або 46,2% від рівня прожиткового мінімуму для відповідної вікової категорії дітей;

– допомога на дітей одиницям особам, яку отримували 247,3 тис. осіб, середній розмір виплати – 1461,5 грн/місяць, або 76,0% від рівня прожиткового мінімуму для відповідної вікової категорії дітей;

– щомісячна допомога при усиновленні дитини. Цей вид виплат у 2021 р. призначено 4,7 тис. осіб, середній розмір виплати – 973,1 грн/місяць, або 50,7% від рівня прожиткового мінімуму для відповідної вікової категорії дітей.

Отже, бюджетні видатки на надання соціального захисту населенню в Україні розпоршуються на великий перелік нерідко дріб'язкових соціальних виплат, які неспроможні реально виконати своє призначення – знизити гостроту бідності та підтримати їхніх реципієнтів у складних життєвих обставинах. За аналітичними оцінками, в Україні зберігається високий рівень майнової нерівності, розрив між рівнем доходів найбідніших і найбагатших прошарків вітчизняного суспільства сягає десятків разів [29]. Періодичні соціологічні дослідження засвідчують, що незважаючи на постійне номінальне зростання доходів населення, від 60 до 80% населення країни ідентифікують себе як бідні [30, с. 5]. Необ'єктивність розмірів соціальних трансфертів не тільки не вирішує, а й консервує складні соціальні проблеми. Наприклад, слабкість фінансової підтримки процесів усиновлення дітей в Україні, на наш погляд, є причиною стійкого зменшення кількості випадків усиновлення дітей. Так, якщо у 2000 р. було усиновлено 7,69 тис. дітей, то у 2015 р. – всього 3,21 тис. дітей, а в 2020 р. – 1,96 тис. [31]. Звісно, матеріальний чинник не є провідним у цьому контексті, проте значна частина потенційних батьків не наважується усиновлювати дітей саме через ризик погіршення матеріального становища за умов слабкості фінансової підтримки з боку держави.

Функціонування системи охорони здоров'я спрямоване на забезпечення однієї із провідних соціальних потреб – медичного обслуговування. У сучасному цивілізованому суспільстві кожна людина, незалежно від рівня доходів чи інших характеристик, має право на отримання медичної допомоги, а завдання держави – через надані їй повноваження забезпечити реалізацію цього права. Турбота про здоров'я населення – це один із виявів реалізації соціальної функції держави і складовою соціальної політики. Вона реалізується через виконання завдань охорони здоров'я: профілактику втрати здоров'я людини за рахунок проведення протиепідемічних та профілактичних заходів для недопущення епідемій і профілактики захворювань; надання медичних послуг у рамках лікування захворювань; санаторно-курортне обслуговування населення в поєднанні із відпочинком. Водночас забезпечення належного функціонування галузі охорони здоров'я має значний економічний ефект, адже сприяє зменшенню втрат робочого часу, підвищенню продуктивності праці.

З огляду на історичний досвід в Україні функціонує державна модель фінансування охорони здоров'я, оскільки провідним джерелом фінансових ресурсів для медичних закладів є бюджетні кошти. Проте, за даними сателітних рахунків галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги, значним джерелом фінансування галузі є власні кошти населення, які у 2019 р. становили 144,2 млрд грн, або 49,1% сукупних ресурсів, спрямованих на охорону здоров'я з усіх джерел. Вагому частину цих витрат населення становлять кошти, спрямовані на придбання медикаментів та проведення оперативних втручань. Щодо внеску держави, то з бюджетів усіх рівнів у 2019 р. на потреби охорони здоров'я було виділено 136,1 млрд грн, що становить 46,4% від сукупних ресурсів галузі [32].

У рамках бюджетного фінансування охорони здоров'я кошти на її потреби надходять через кілька каналів: шляхом прямого покриття витрат державних та комунальних закладів охорони здоров'я з державного та місцевих бюджетів; через програму державних медичних гарантій, яку реалізує Національна служба здоров'я України (НСЗУ). У 2021 р. на потреби охорони здоров'я з бюджетів усіх рівнів було заплановано спрямувати 200,5 млрд грн, або в 1,14 разу більше обсягів попереднього року. Проте показовим є те, що тільки за 2020–2021 рр. бюджетне фінансування охорони здоров'я збільшилось на 72,1 млрд грн, або в 1,6 разу, а загалом за період 2018–2021 рр. – в 1,7 разу. Стрімке зростання видатків бюджету на охорону здоров'я безпосередньо відбулось внаслідок пандемії COVID-19, яка найбільше охопила Україну саме у 2020–2021 рр. (табл. 4).

Таблиця 4

Видатки зведеного бюджету України на надання послуг охорони здоров'я (за видами послуг та рівнями бюджетів) у 2018–2021 рр., млрд грн

Показники млрд грн		2018		2019		2020		2021 (план)	
		%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	
Видатки на послуги охорони здоров'я, всього, в т. ч.:	всього	115,9	100,0	128,4	100,0	175,8	100,0	200,5	100,0
	держ. бюдж.	22,6	19,5	38,6	30,1	124,9	71,0	170,0	84,8
	місц. бюдж.	93,2	80,4	89,8	69,9	50,9	29,0	30,5	15,2
послуги поліклінічної, амбулаторної, швидкої та невідкладної допомоги, в т.ч.:	всього	22,5	100,0	15,9	100,0	8,1	100,0	5,6	100,0
	держ. бюдж.	0,1	0,4	0,2	1,3	0,1	1,2	0,2	3,6
	місц. бюдж.	22,3	99,1	15,7	98,7	8,0	98,8	5,4	96,4
послуги первинної медико-санітарної допомоги	всього	9,7	100,0	2,3	100,0	2,4	100,0	2,7	100,0
	держ. бюдж.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	місц. бюдж.	9,7	100,0	2,3	100,0	2,4	100,0	2,7	100,0
послуги загального профілю та санаторно-курортні послуги	всього	68,3	100,0	72,2	100,0	38,6	100,0	26,9	100,0
	держ. бюдж.	7,3	10,7	8,2	11,4	7,8	20,2	14,4	53,5
	місц. бюдж.	61,0	89,3	64,0	88,6	30,8	79,8	12,5	46,5
санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи	всього	1,6	100,0	1,9	100,0	4,4	100,0	5,5	100,0
	держ. бюдж.	1,6	100,0	1,7	89,5	4,2	95,5	5,3	96,4
	місц. бюдж.	0,0	0,0	0,2	10,5	0,2	4,5	0,2	3,6

продовження таблиці 4

інші послуги	всього	23,5	100,0	38,4	100,0	124,7	100,0	162,5	100,0
	держ. бюдж.	13,6	57,9	28,5	74,2	112,8	90,5	150,1	92,4
	місц. бюдж.	9,9	42,1	9,9	25,8	11,9	9,5	12,4	7,6

Джерело: розроблено на основі даних звітності Державної казначейської служби України.

Проведення медичної реформи, а також необхідність реагування держави на загрози, спричинені пандемією COVID-19 в Україні, призвели до радикальних змін у структурі бюджетного фінансування охорони здоров'я. Перехід до програми державних медичних гарантій, видатки на яку покриває НСЗУ, призвів до посилення ролі державного бюджету як джерела фінансування охорони здоров'я поряд із втратою значення місцевих бюджетів. За період 2018–2021 рр. частка державного бюджету в структурі бюджетного фінансування охорони здоров'я зросла з 19,5% до 85% сукупного обсягу, що перетворило його на головний канал надходжень бюджетних коштів для потреб медицини. Водночас загрози, зумовлені поширенням в Україні пандемії коронавірусу, були рушієм для форсованого нарощування бюджетних видатків на санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи – у 2021 р. порівняно з 2018 р. вони зросли вчетверо (з 1,6 млрд грн до 5,5 млрд грн). Тільки в 2020 р. збільшення фінансування профілактики та протиепідемічних заходів становило 2,5 разу, у 2021 р. на ці потреби було виділено ще додатково 1,1 млрд грн.

Основні структурні зміни видатків бюджету на охорону здоров'я відбулись у результаті проведення системної медичної реформи, яка має докорінно змінити модель фінансування галузі. Планом проведення медичної реформи було передбачено поетапне впровадження Програми державних медичних гарантій. Оплата медичних послуг та медикаментів для населення з державного бюджету в межах розроблених стандартів надання медичних послуг. Розпорядником бюджетних коштів, які спрямовуються з бюджету на фінансування Програми державних медичних гарантій, визначено Національну службу здоров'я України. У 2021 р. за Програмою державних медичних гарантій було передбачено надання 35 пакетів медичних послуг, зокрема пакет вакцинації проти COVID-19. Порівняно з 2020 р. було введено додатково 8 пакетів медичних послуг, у т. ч. шляхом розділення наявних пакетів медичної допомоги [33].

У 2020 р. на Програму медичних гарантій з державного бюджету було спрямовано 89,5 млрд грн, або 2,1% від ВВП (рис. 1). Крім старту Програми медичних гарантій, на структуру бюджетного фінансування охорони здоров'я у 2020–2021 рр. суттєво вплинула реалізація заходів для протидії наслідкам поширення пандемії COVID-19. Для цього в складі Державного бюджету України було утворено Фонд боротьби з хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2. За рахунок коштів цього цільового бюджетного фонду було започатковано бюджетні програми, які передбачали зміцнення матеріальної бази медичних закладів, фінансову підтримку лікарів та медичного персоналу, залучених до проведення заходів зі стримування епідемії та лікування хворих на COVID-19 (табл. 5).

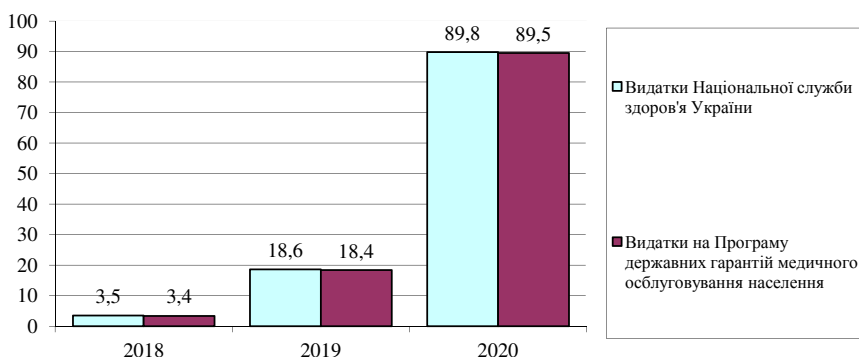

Рис. 1. Обсяг бюджетних видатків на Національну службу здоров'я України та Програму медичних гарантій у 2018–2020 рр., млрд грн

Джерело: розроблено на основі даних звітності Державної казначейської служби України.

Таблиця 5

Видатки Державного бюджету України на окремі бюджетні програми у галузі охорони здоров'я у 2018–2020 рр., млрд грн

Показники	2018		2019		2020	
	план	факт	план	факт	план	факт
Громадське здоров'я та заходи боротьби з епідеміями	1,6	1,6	1,8	1,7	4,6	4,2
Спеціалізована та високоспеціалізована медична допомога, що надається загальнодержавними закладами охорони здоров'я	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3
Діагностика і лікування захворювань із впровадженням експериментальних та нових медичних технологій	1,6	1,6	1,7	1,7	2,1	2,0
Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру	5,9	5,9	6,6	6,5	8,1	7,0
Розвиток системи екстреної медичної допомоги	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,7
Лікування громадян України за кордоном	0,6	0,6	0,9	0,9	1,1	1,1
Поліпшення охорони здоров'я на службі	0,2	0,0	0,10	0,1	0,9	0,7
Будівництво сучасного лікувально-діагностичного комплексу Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит»	0,9	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Видатки з Фонду боротьби з хворобою COVID-19, що спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, в т.ч.:						
Придбання обладнання для приймальних відділень опорних закладів охорони здоров'я	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3	2,3
Здійснення доплат медичним та іншим працівникам закладів охорони здоров'я	0,0	0,0	0,0	0,0	5,5	5,3
Забезпечення готовності та реагування системи громадського здоров'я на спалахи гострої респіраторної хвороби COVID-19	0,0	0,0	0,0	0,0	5,4	3,3

Джерело: розроблено на основі даних звітності Державної казначейської служби України.

Незважаючи на те, що головним мотивом створення Фонду боротьби з хворобою COVID-19 було фінансування цільових програм медичного спрямування, понад третину фактичного обсягу видатків цього фонду було спрямовано на напрямки, які не мають жодного стосунку до боротьби з пандемією. Загальний обсяг коштів Фонду на 2020 р. був визначений на рівні 80,9 млрд грн, з яких фактично було використано 66,5 млрд грн. З цієї суми 25,7 млрд грн, або майже 40% витрачено на програму будівництва, реконструкції та ремонту доріг державного значення, а на фінансову підтримку тих, хто безпосередньо був задіяний у подоланні наслідків коронакризи (медики, військові, працівники поліції) – сумарно 10,0 млрд грн (рис. 2), а видатки на придбання вакцин від хвороби взагалі не були профінансовані.

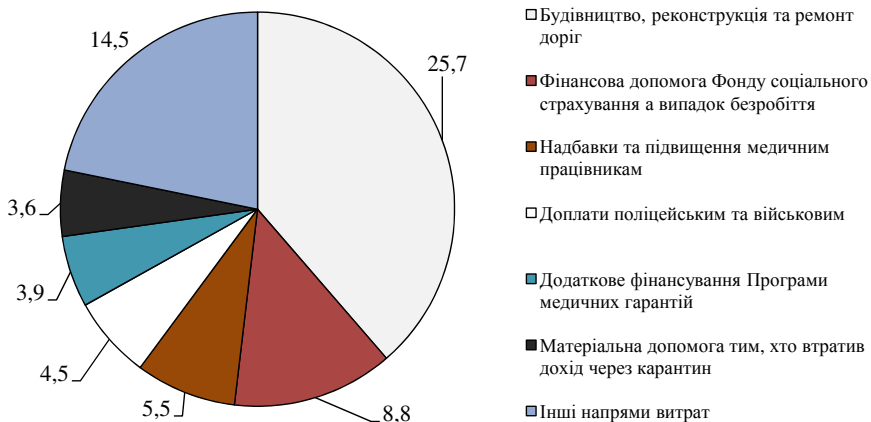

Рис. 2. Структура витратів Фонду боротьби з хворобою COVID-19 в Україні у 2020 р., %

Джерело: розроблено на основі [34].

Медична реформа та заходи з протидії епідемії COVID-19 суттєво вплинули на міжбюджетні відносини щодо фінансування охорони здоров'я. Перехід до фінансованої з державного бюджету Програми медичних гарантій спричинив різке зменшення обсягів медичної субвенції місцевим бюджетам – якщо у 2018 р. її обсяг становив 61,7 млрд грн, то у 2020 р. – всього 14,6 млрд грн, що в 4,2 разу менше. Для протидії поширенню захворювання на COVID-19 органи місцевого самоврядування отримали додаткові субвенції на придбання необхідного медичного устаткування і забезпечення ліжкового фонду закладів охорони здоров'я апаратами ШВЛ. Загальний обсяг таких трансфертів у 2020 р. становив понад 2,4 млрд грн (табл. 6).

Таблиця 6

Субвенції з державного бюджету України місцевим бюджетам на потреби охорони здоров'я у 2018–2020 рр., млрд грн

Показники	2018		2019		2020	
	план	факт	план	факт	план	факт
Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на потреби охорони здоров'я, в т.ч.:	64,78	63,82	58,62	58,12	22,47	21,84

продовження таблиці 6

Медична субвенція	61,65	61,65	56,11	56,11	14,58	14,55
Субвенція на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	3,61	3,55
Субвенція на реформування регіональних систем охорони здоров'я в рамках проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	1,7	0,8	1,05	0,67	1,0	0,8
Субвенція на відшкодування вартості лікарських засобів для лікування окремих захворювань	1,1	1,0	–	–	–	–
Субвенції з Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, в т.ч.:						
Субвенція на забезпечення подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу	–	–	–	–	1,5	1,4
Субвенція для забезпечення опорних закладів охорони здоров'я у госпітальних округах медичним обладнанням	–	–	–	–	1,0	1,0

Джерело: розроблено на основі даних звітності Державної казначейської служби України.

Незважаючи на те, що глобальна пандемія захворюваності на COVID-19 найбільше вплинула на бюджетне фінансування охорони здоров'я, вона також призвела до коригування параметрів фінансування соціального захисту населення. Це було реакцією на негативні наслідки впливу пандемії на добробут населення. Відповідно до дослідження ЄБРР, внаслідок коронакризи погіршився добробут понад 2/3 вітчизняних домогосподарств, а понад чверть із них змушені були економити на продуктах харчування. Економічні проблеми, спровоковані пандемією, поставили за межу бідності 6 млн громадян [35]. У рамках реалізації заходів, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків коронакризи, було запроваджено такі новації соціального захисту населення [36]:

– спрощення умов участі у програмі житлових субсидій. Зокрема, частині громадян, яким призначено житлові субсидії, було автоматично продовжено їх нарахування на період дії карантинних обмежень. Реципієнти виплат додатково отримали компенсації на оплату комунальних послуг (у середньому по 300 грн). Також у зв'язку із збільшенням термінів вимушеного перебування вдома було підвищено норми споживання побутових зручностей (води, газу, електрики), а також призупинено нарахування штрафних санкцій за заборгованість з оплати послуг житлово-комунального господарства;

– лібералізація умов отримання виплат у зв'язку з безробіттям, підвищення рівня соціального захисту безробітних. Зокрема, було спрощено умови подання заяв та інших документів на отримання допомоги з безробіття (в т. ч. передбачено можливість її подання онлайн) та підвищено на період дії карантину мінімальний розмір виплати з 650 грн до 1,0 тис грн. Додатково до цього, було впроваджено новий вид соціальної підтримки – допомоги з часткового безробіття для ФОП та найманих працівників, які втратили частину доходу від карантинних обмежень;

– посилення соціального захисту сімей з дітьми. Зокрема, на період дії карантинних обмежень було введено новий вид щомісячної соціальної допомоги на дітей для

безробітних осіб та ФОП I-II групи, які постраждали від карантину. Розміри цієї допомоги становили від 1,8 до 3,0 тис. грн на дитину залежно від її віку;

– додатковий соціальний захист пенсіонерів. Зокрема, для пенсіонерів з розміром пенсії нижче 5,0 тис. грн, реципієнтів державної соціальної допомоги у зв'язку з інвалідністю та соціальних пенсій (переважна більшість контингенту) було виплачено одноразову допомогу у розмірі 1,0 тис грн. Пенсіонерам віком понад 80 років та пенсією до 9,2 тис. грн було встановлено надбавку до пенсії на рівні 0,5 тис. грн. Крім цього, було проведено індексацію пенсій на 11%, а для пенсіонерів з тривалим страховим стажем мінімальний розмір пенсії визначено на рівні 2,1 тис. грн;

– посилення соціального захисту осіб, які надають соціальні послуги. Для працівників центрів соціального обслуговування, які піддаються ризику у зв'язку з виконанням професійних обов'язків з надання соціальних послуг, було введено доплату в розмірі 100% заробітної плати. Проте зобов'язання з фінансування цієї доплати було покладено на місцеві бюджети. Переважно через нестачу коштів такі виплати не проводились.

Заходи, впроваджені як реагування на коронакризу, переважно, були пов'язані з наданням різних форм соціальної підтримки окремих категорій населення у грошовій формі. Відтак, вони призвели до збільшення фінансування соціальних бюджетних програм та започаткування нових. З огляду на те, що виокремити вплив «коронавірусних» заходів на зміну фінансування наявних бюджетних програм соціального захисту населення складно, то звернемо увагу на додаткові бюджетні програми у зв'язку з протидією пандемії COVID-19. У рамках фінансування соціального захисту населення було започатковано кілька бюджетних програм, на виконання яких у 2020 р. виділено з бюджетів усіх рівнів 4,9 млрд грн, а в 2021 р. – всього 3,0 млрд грн. У процесі планування показників бюджету на 2020 р. відповідні видатки у сфері соціального захисту на подолання наслідків епідемії були визначені обсягом майже 9,9 млрд грн. Таким чином, хоча Україна у 2020–2021 рр. була серед світових лідерів за темпами поширення захворювання та його негативними наслідками, це не суттєво вплинуло на показники видатків бюджету на соціальний захист населення (табл. 7).

Таблиця 7

Видатки на бюджетні програми соціального захисту населення в рамках протидії епідемії коронавірусу в Україні у 2020–2021 рр., млрд грн.

Показник	2020		2021	
	план	факт	план	факт
Обсяг видатків бюджетів на соціальний захист, в т. ч.:	355,94	346,72	370,27	367,35
Фінансова допомога Фонду соціального страхування України, для страхових виплат медичним працівникам державних і комунальних закладів охорони здоров'я та членам їх сімей внаслідок захворювання коронавірусною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками	0,23	0,06	0,36	0,29

Надання Пенсійним фондом України допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню гострої респіраторною хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2	8,28	3,61	2,80	2,71
Виплата допомоги на дітей ФОП (I-II група), за рахунок коштів, які виділені із фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками	1,37	1,27	-	-

Джерело: складено на основі [25].

Щодо впливу пандемії COVID-19 на параметри фінансування соціальної політики з місцевих бюджетів, то він виявився недостатньо вагомим. За оцінками фахівців, з місцевих бюджетів безпосередньо на заходи протидії епідемії у 2020 р. було витрачено всього 10,3 млрд грн, або 2,1% від сукупних видатків. Органи місцевого самоврядування практично не затверджували нових бюджетних програм, спрямованих на фінансування протидії COVID-19. Щодо видатків на закупівлю медичних препаратів (засобів захисту та засобів дезінфекції, медикаментів тощо), заклади охорони здоров'я забезпечувались обладнанням у межах передбачених обсягів фінансування наявних бюджетних програм. З метою ефективного реагування на пандемію здійснювались організаційні заходи щодо переформатування ліжкового фонду та медичного персоналу (збільшення ліжкового фонду та персоналу в інфекційних та спеціальних «коронавірусних» відділеннях та їх скорочення в інших підрозділах медичних закладів). Завдяки цьому не було значних змін у загальних обсягах фінансування як охорони здоров'я, так і соціального захисту населення на рівні бюджетів територіальних громад у 2020–2021 рр.

В останнє десятиліття виникли нові загрози національній безпеці, пов'язані з іноземною агресією проти України, що розвинулась у повномасштабну війну на початку 2022 р., а також продовженням поширення епідемії коронавірусу. Руйнація економіки окупованих територій, мільйони внутрішньо переміщених осіб, масова зовнішня міграція актуалізують питання щодо реформування практики бюджетного фінансування соціальної політики в умовах жорстких бюджетних обмежень. Визначальними напрямками такого реформування мають бути такі:

– вдосконалення планування та прогнозування бюджетних видатків на соціальну політику, основою цього має бути нова методологічна основа. Політика «поверхневого» планування видатків на підставі власних міркувань представників влади про першочергові напрями спрямування коштів бюджету з широким використанням методу екстраполяції в процесі їх планування має бути змінена на цілеорієнтоване середньострокове планування бюджету, що передбачає його тісний зв'язок із стратегічними пріоритетами розвитку відповідних адміністративно-територіальних формувань. Такий перехід дасть змогу підвищити об'єктивність визначення потреби у бюджетних коштах на фінансування соціальної політики, що винятково важливо за умов їх дефіциту;

– інноватизація інструментарію бюджетного фінансування соціальної політики, що передбачатиме впровадження альтернативних методів та каналів спрямування бюджетних коштів на надання соціальної допомоги та соціальних послуг, демократизація цих відносин із залученням недержавних структур. Важливою умовою успішності цього напрямку реформування видатків бюджету на соціальну політику є посилення кореляції між їх обсягами та отриманими результатами у формі наданих бюджетних благ. Пряме бюджетне фінансування суспільних благ варто поєднувати з активним впровадженням непрямих методів фінансування, що формують передумови для диверсифікації джерел коштів на соціальну політику та підвищення якості послуг.

Соціальна політика у сфері регулювання доходів населення має також передбачати підвищення ефективності програм соціальних трансфертів, адже чинна система соціальної допомоги має певні недоліки: недостатній обсяг допомоги для суттєвого покращення добробуту громадян; слабка методологічна розробленість процедур призначення допомоги (відсутність системи оцінювання дієвості соціальної допомоги; несформованість інформаційної бази про потенційних реципієнтів; відсутність дієвих механізмів забезпечення адресності форм соціальної підтримки); недостатній контроль за призначенням допомог, зміщення акцентів не на допомогу соціально вразливим чи неблагополучним родинам та виявлення їх реальних потреб у такій допомозі, а на виконання контрольних та дозвільних функцій.

З огляду на ці проблемні аспекти реформування системи соціальних трансфертів має передбачати такі кроки:

– захист бідних шляхом посилення адресності програм соціальної допомоги, ліквідація фінансово незабезпечених програм соціального захисту, концентрація бюджетних коштів на найбільш важливих напрямках соціальної політики;

– переведення у грошову форму соціальних пільг, зокрема житлових дотацій і пільг з транспортного обслуговування. Це дасть змогу громадянам самим вибирати, скільки вони хочуть витратити на житло чи транспортні послуги, а також приведе до поліпшення фінансового становища надавачів цих послуг, створення передумов для демократизації процесу надання суспільних послуг. Необхідно перейти до такої моделі надання соціальних пільг, яка не передбачатиме виявів дискримінації громадян за територіальним підходом, а також мінімізує етичний дискомфорт (ефект стигматизації) для реципієнтів;

– впорядкування державної соціальної допомоги, здійснення заходів щодо посилення адресності соціальної підтримки окремих груп населення з урахуванням матеріального стану й умов проживання сім'ї (запровадження економічно обґрунтованих критеріїв визначення права на отримання державної соціальної допомоги; заохочення громадян до активної життєвої позиції та прагнення покращити рівень життя своєї сім'ї власними зусиллями; підвищення розмірів усіх видів державної соціальної допомоги до рівня прожиткового мінімуму відповідних соціальних груп населення);

– спрощення процедур призначення всіх видів державної соціальної допомоги через застосування: мережі консультаційних служб для широкого інформування громадян про їхні права й обов'язки у сфері надання державної соціальної допомоги; сучасних інформаційних технологій для дистанційного консультування громадян, визначення права особи на державну соціальну допомогу та призначення такої допомоги.

Важливою проблемою, яка негативно позначається на ефективності системи соціальних трансфертів, є низька адресність допомоги у грошовій формі. Зазвичай, натуральні трансферти призначають за категоріальним принципом без перевірки нужденності, що підвищує помилку включення. Проте варто звернути увагу на інший аспект таких трансфертів – моральне приниження, яке можуть відчувати реципієнти у процесі користування субсидованими послугами (показовим є право на безкоштовний проїзд у громадському транспорті для учасників бойових дій чи пенсіонерів). Проблему конфліктності соціальних трансфертів у натуральній формі можна вирішити через переведення їх у грошову форму із частковим впровадженням (для окремих видів трансфертів) перевірки нужденності реципієнта.

У зарубіжних країнах вироблено кілька методик оцінювання нужденності реципієнтів соціальних виплат: пряме оцінювання з відвідуванням заявника; бальний метод; залучення до громадських робіт та інші. В Україні останній метод адресування соціальних виплат практично не застосовується, хоча довів свою ефективність у США та інших країнах (необхідність виконання певного обсягу громадських робіт для отримання соціальної допомоги «відсіває» з кола реципієнтів більш заможних громадян). Щодо методу прямого оцінювання, то він в Україні обмежено застосовується для призначення соціальних виплат малозабезпеченим громадянам, а також у місцевих програмах соціальної допомоги за зверненням до органу місцевого самоврядування.

Незважаючи на переваги методу прямого оцінювання, доцільність його застосування визначає дія двох чинників: по-перше, розміри соціальної виплати (оскільки значний розмір соціальної допомоги є підставою для пошуку способів його отримання без реальних підстав); по-друге, обсяг бюджетних витрат на цільову програму соціальної допомоги (чим вищі витрати на надання виплат, тим більш доречно впроваджувати метод прямого оцінювання нужденності) [37, с. 4–6]. На відміну від інших методів адресування соціальних виплат, пряма перевірка нужденності пов'язана із значними транзакційними витратами, що знижують ефект від її використання у процесі призначення соціальних трансфертів. Тому доцільно передбачити два варіанти прямого оцінювання нужденності – документальний (коли перевірці підлягають документи, які підтверджують рівень доходів чи майновий статус заявника) та очний (перевірка не тільки документації, а й місця проживання реципієнта). Останній варіант варто застосовувати у тому разі, якщо розміри соціального трансферту значні та є вагомими підстави вважати, що фактичний рівень добробуту заявника не відповідає декларованому у поданих документах.

Загалом проведення реформи надання суспільних послуг потребує вирішення багатьох організаційних та методологічних питань. Насамперед необхідна чітка та об'єктивна методика калькулювання вартості послуг соціальної сфери для того, щоби перейти до механізму їх замовлення на умовах конкурсу. Приватні структури матимуть інтерес до участі у таких конкурсах тільки у разі, якщо будуть мати уявлення про фінансові аспекти надання послуг за бюджетний кошт (потенційні надходження, витрати тощо). Щодо мережі комунальних закладів соціальної сфери, то в рамках проведення реформи вона має бути оптимізована за рахунок закриття чи приватизації тих закладів, які показують низькі результати діяльності. Кошти, вивільнені на їх

утримання, можуть бути спрямовані на зміцнення матеріальної бази інших закладів соціальної сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бюджетне фінансування соціального захисту населення в Україні характеризується зростанням обсягів за збереження недостатнього рівня ефективності форм соціальної підтримки. Відповідно, стратегічними напрямками реформування бюджетних видатків на соціальний захист населення мають бути посилення адресності соціальної допомоги з одночасним значним підвищенням рівня виплат, поступовий перехід до грошової форми надання соціальних трансфертів, перманентний моніторинг ефективності соціального захисту для оперативного коригування бюджетних програм. На жаль, в політиці соціальних трансфертів України бюджетні видатки на надання соціального захисту населенню розпоршуються на великий перелік дріб'язкових соціальних виплат, які не спроможні реально виконати своє призначення – зменшити гостроту бідності і підтримати реципієнта у складних життєвих обставинах.

У рамках пом'якшення негативних наслідків коронакризи за рахунок коштів бюджету було впроваджено такі новації соціального захисту населення: спрощення умов участі у програмі житлових субсидій; лібералізація умов отримання виплат з безробіття; посилення соціального захисту сімей з дітьми; додатковий соціальний захист пенсіонерів; посилення соціального захисту осіб, які надають соціальні послуги. Проте обсяги фінансування бюджетних програм соціального захисту населення, що пов'язані безпосередньо із заходами протидії епідемії коронавірусу, виявились незначними і мали слабкий вплив на загальні обсяги видатків бюджету із соціального захисту населення.

Література

1. Barker R.L. The Social Work Dictionary. 5th Edition. NASW Press, 2003. 493 p.
2. The Blackwell Encyclopedia of Social Work / Ed. by M. Davies. URL: <http://cenbooks.infobrufile.php?id=0631214518>
3. Медяник В. А. Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 528–531.
4. Крюков О. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. Актуальні проблеми державного управління. 2010. № 1. С. 31–37.
5. Гілко В., Кормич Л., Гансова Е. Соціальні орієнтири державної політики. Діагностика соціального розвитку Одеського регіону: моногр. Одеса : ОРІДУ, 2005. 376 с.
6. Крупнік А. Соціально-захисна спрямованість державної соціальної політики в умовах трансформації українського суспільства : моногр. Одеса, 2002. 169 с.
7. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні. Україна: аспекти праці, 2002, № 1. С. 31–37.
8. Оберван О. Р. Економічна сутність соціальної політики в умовах формування інноваційної економіки в Україні. Ефективна економіка, 2012, № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1143>. (дата звернення 26.07.2022).
9. Бюджетний кодекс : Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
10. Монаєнко А. Організація, форми і методи фінансування видатків бюджету. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ,

-
- 2009, № 1. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2009/09maofvb.pdf
11. Польшинська К. Поняття та сутність правового регулювання видатків місцевих бюджетів. Молодий вчений, 2016, № 2 (29), С. 209–213.
  12. Загальна декларація прав людини ООН, № 995-015 від 10.12.1948 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
  13. Kozlovskiy S., Bilenko D., Dluhopolskiy O., Vitvitskiy S., Bondarenko O., Korniiichuk O. Determinants of COVID-19 death rate in Europe: empirical analysis. *Problemy Ekorozwoju - Problems of Sustainable Development*, 2021, Vol. 16 (1), 17–28.
  14. Simakhova A., Dluhopolskiy O., Kozlovskiy S., Butenko V., Saienko V. Healthcare sector in European countries: assessment of capacity under COVID-19 pandemic. *Problems and Perspectives in Management*, 2022, Vol. 20 (1), 22–32.
  15. Polianovskiy H., Zatonatska T., Dluhopolskiy O., Liutyi I. Digital and technological support of distance learning at universities under COVID-19 (case of Ukraine). *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2021, Vol. 13 (4), 595–613.
  16. Длугопольський О., Длугопольська Т. Концепція безумовного базового доходу як альтернатива Бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик. Економіка: реалії часу. 2017. № 2 (30). С. 32–46.
  17. Горин В., Булавінець В. Перспективи заснування суверенного фонду добробуту в Україні у контексті реагування на новітні виклики суспільному добробуту. Економічний дискурс. 2020. Вип. 2. С. 109–116.
  18. Малиняк Б., Онуфрик М. Придбання соціальних послуг органами місцевого самоврядування у приватних суб'єктів: проблеми адміністрування та фінансування. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 86–101.
  19. Малиняк Б., Горин В., Письменний В. #Аналізуємобюджет: доступно про головне : посіб.; за ред. Б. Малиняка. Тернопіль : Zazaprint, 2017. 78 с.
  20. Schick A, Keith R., Davis E. Manual on the Federal Budget Process. *CRS Report 91-902 GOV*, December 24, 1991. 218 p.
  21. Adizes I. On Effectiveness and Efficiency and Their Repercussions, 2020. URL: http://www.management.com.ua/notes/effectiveness_and_efficiency.html
  22. Ефективність державного управління / За ред. І. Розпунтенка. Київ : К.І.С., 2002. 420 с.
  23. Про результативні показники бюджетної програми: Наказ Міністерства фінансів України № 1536 від 20.12.2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10>
  24. Інструкція з підготовки бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів до проєкту бюджету громади на 2022 р. URL: <https://mkocubynska-gromada.gov.ua/news/1633433121>
  25. Видатки зведеного бюджету України. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>
  26. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонуванн : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 516 с.

27. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : моногр. Київ : Знання, 2010. 431 с.
28. Соціальний захист населення України у 2020 р.: Статистичний збірник. Відп. за вип. І. Сенік. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 122 с.
29. Насібова О. В. Фінансовий механізм соціального захисту як інструмент регулювання рівня життя населення. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 10. С. 48–54.
30. Міжнародні співставлення та позиціонування України за показниками бідності. [Бідність в Україні: міжнародний та регіональний вимір] : Матеріали круглого столу «Реалії та перспективи подолання бідності в Україні». Київ : ТОВ «Інформаційно-аналітична фірма ЕКСОР», 2010. 35 с.
31. Іщук Л. Роль бюджетів у фінансуванні соціальної сфери: теоретичні та практичні аспекти. Економічний форум. 2020. № 3. С. 110–117.
32. Сателітний рахунок охорони здоров'я в Україні у 2019 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
33. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні. Міністерство охорони здоров'я. URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantijprovadzenna_v_ukraini.pdf
34. Венцель В., Пилипів В., Слободян Р. Вплив пандемії COVID-19 на місцеві фінанси. Аналітичний звіт. Київ : U-LEAD з Європою, 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/716/ULEAD_COVID19_Report_29.04.2021_.pdf
35. Pandemic hits EBRD regions harder than advanced Europe – survey. URL: <https://www.ebrd.com/news/2020/pandemic-hits-ebrd-regions-harder-than-advanced-europe-survey.html>
36. Ломоносова Н., Боброва А. Коронавірус і соціальний захист: між реформою і кризою, 2020. URL: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-i-sotsialnyi-zakhyst-mizh-reformoiu-i-kryzoiu>
37. Сініцина І. Забезпечення адресності соціальної допомоги за допомогою бального методу з'ясування ступеню нужденності заявників: огляд літератури. Київ : CASE-Україна, 2011. 46 с.

References

1. Barker, R. L. (2003). *The Social Work Dictionary*. 5th Edition. NASW Press, 493 p. [in English].
2. *The Blackwell Encyclopedia of Social Work*; ed. by M. Davies. Retrieved from: <http://cenbooks.infobrufile.php?id=0631214518> [in English].
3. Medyanyk, V. A. (2020). Concept of state social policy: administrative and legal aspect. *Legal Scientific Electronic Journal*, No. 3, 528-531 [in Ukrainian].
4. Kryukov, O. (2010). Social policy as a necessary condition for the functioning of the welfare state. *Actual Problems of Public Administration*, No. 1, 31-37 [in Ukrainian].
5. Gilko, V., Kormych, L., Hansova, E. (2005). Social guidelines of state policy. *Diagnostics of the social development of the Odesa region: monogr.* Odesa. 376 p. [in Ukrainian].
6. Krupnik, A. (2002). Social protection orientation of state social policy in the conditions of transformation of Ukrainian society: monogr. Odesa. 169 p. [in Ukrainian]
7. Sergienko, O. (2002). Social policy in the modern world and in Ukraine. *Ukraine: Aspects of Work*, No. 1, 31-37 [in Ukrainian].

-
8. Obervan, O. R. (2012). The economic essence of social policy in the conditions of the formation of an innovative economy in Ukraine. *Effective Economy*, No. 5. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1143> [in Ukrainian].
  9. Budget Code: Law of Ukraine dated July 8, 2010 №2456-VI. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17> [in Ukrainian].
  10. Monayenko, A. (2009). Organization, forms and methods of financing budget expenditures. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, No. 1. Retrieved from: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2009/09maofvb.pdf [in Ukrainian].
  11. Polesynska, K. (2016). Concept and essence of legal regulation of local budget expenditures. *Young Scientist*, No. 2 (29), 209-213 [in Ukrainian].
  12. UN General Declaration of Human Rights, No. 995-015 dated 10.12.1948. Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> [in Ukrainian].
  13. Kozlovskiy S., Bilenko D., Dluhopolskiy O., Vitvitskiy S., Bondarenko O., Korniiichuk O. (2021). Determinants of COVID-19 death rate in Europe: empirical analysis. *Problemy Ekorozwoju - Problems of Sustainable Development*, Vol. 16 (1), 17-28 [in English].
  14. Simakhova, A., Dluhopolskiy, O., Kozlovskiy, S., Butenko, V., Saienko, V. (2022). Healthcare sector in European countries: assessment of capacity under COVID-19 pandemic. *Problems and Perspectives in Management*, Vol. 20 (1), 22-32 [in English].
  15. Polianovskiy, H., Zatonatska, T., Dluhopolskiy, O., Liutyi, I. (2021). Digital and technological support of distance learning at universities under COVID-19 (case of Ukraine). *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, Vol. 13 (4), 595-613. [in English].
  16. Dluhopolskiy, O., Dluhopolska, T. (2017). The concept of unconditional basic income as an alternative to the Bismarckian model of the welfare state: from theoretical studies to experimental practices. *Economics: Realities of Time*, No. 2 (30), 32-46. [in Ukrainian].
  17. Horyn, V., Bulavynets, V. (2020). Prospects for establishing a sovereign welfare fund in Ukraine in the context of responding to the latest challenges to public welfare. *Economic Discourse*, Vol. 2, 109-116 [in Ukrainian].
  18. Malynyak, B., Onufrik, M. (2020). Acquisition of social services by local self-government bodies from private entities: problems of administration and financing. *Bulletin of the Ternopil National Economic University*, Vol. 3, 86-101. [in Ukrainian].
  19. Malynyak, B., Horyn, V., Pysmenny, V. (2017). #Analyze the budget: the main information is available: Guide; ed. B. Malinyak. Ternopil: Zazaprint. 78 p. [in Ukrainian].
  20. Schick, A, Keith, R., Davis, E. (1991). Manual on the Federal Budget Process. *CRS Report 91-902 GOV*, December 24. 218 p. [in English].
  21. Adizes, I. (2020). On Effectiveness and Efficiency and Their Repercussions. Retrieved from: http://www.management.com.ua/notes/effectiveness_and_efficiency.html. (access 26.07.2022). [in English].
  22. Effectiveness of state administration; ed. by Rozputenko, I. K.: K.I.S., 2002. 420 p. [in Ukrainian].

23. On the performance indicators of the budget program: Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 1536 dated 12.20.2010. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10> [in Ukrainian].
24. Instructions for the preparation of budget requests by the main managers of budget funds for the community budget project for 2022. Retrieved from: <https://mkocubynska-gromada.gov.ua/news/1633433121> [in Ukrainian].
25. Expenditures of the consolidated budget of Ukraine. Retrieved from: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table> [in Ukrainian].
26. Horyn, V. P. (2020). The financial mechanism of ensuring public welfare: theoretical conceptualization and problems of functioning: monogr. Ternopil: TNEU. 516 p. [in Ukrainian].
27. Kizima, T. O. (2010). Household Finances: Modern Paradigm and Dominants of Development: monogr. K.: Knowledge. 431 p. [in Ukrainian].
28. Social protection of the population of Ukraine in 2020: Statistical collection; ed. by Senyk, I. K., 2021. 122 p. [in Ukrainian].
29. Nasibova, O.V. (2021). The financial mechanism of social protection as a tool for regulating the standard of living of the population. *Investments: Practice and Experience*, No. 10, 48-54 [in Ukrainian].
30. International comparisons and positioning of Ukraine according to poverty indicators. [Poverty in Ukraine: international and regional dimension]: Materials of the round table "Realities and prospects of overcoming poverty in Ukraine". K., 2010. 35 p. [in Ukrainian].
31. Ishchuk, L. (2020). The role of budgets in financing the social sphere: theoretical and practical aspects. *Economic Forum*, No. 3, 110-117 [in Ukrainian].
32. Satellite health care account in Ukraine in 2019. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
33. Program of medical guarantees: implementation in Ukraine. Ministry of Health. Retrieved from: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medycnih_garantijprovadzenna_v_ukraini.pdf [in Ukrainian].
34. Wenzel, V., Pylypiv, V., Slobodian, R. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on local finances. Analytical report. Kyiv: U-LEAD with Europe. Retrieved from: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/716/ULEAD_COVID19_Report_29.04.2021_.pdf [in Ukrainian].
35. Pandemic hits EBRD regions harder than advanced Europe – survey. Retrieved from: <https://www.ebrd.com/news/2020/pandemic-hits-ebrd-regions-harder-than-advanced-europe-survey.html> [in Ukrainian].
36. Lomonosova, N., Bobrova, A. (2020). The coronavirus and social protection: between reform and crisis. Retrieved from: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-i-sotsialnyi-zakhyst-mizh-reformoiu-i-kryzoiu> [in Ukrainian].
37. Sinitsyna, I. (2011). Ensuring the targeting of social assistance using the scoring method of determining the degree of need of applicants: a review of the literature. K.: CASE-Ukraine. 46 p. [in Ukrainian].

Статтю отримано 26 липня 2022 р.

Article received July 26, 2022